

Микола Піддячий, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної Слов'янської Академії освіти імені Яна Амоса Коменського, головний науковий співробітник відділу STEM-освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ: РОЗБУДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ТРАЄКТОРІЇ ОСОБИСТОСТІ

Засадничою для освітньої практики та психолого-педагогічної науки є концепція виховання та навчання особистості на вікових етапах. Базується концепція на наукових положеннях, розроблених у напрямі розбудови професійної траєкторії особистості. Забезпечує побудову розвиваючої траєкторії вихователів, який спрямовує особистість на шлях поступу на вікових етапах.

Підготовка особистості до професійної діяльності тісно пов'язана з обґрунтуванням комплексу психолого-педагогічних, методологічних та методичних заходів [9, с. 59-65], спрямованих на оптимізацію процесу вибору професії і працевлаштування відповідно до здібностей, нахилів, інтересів з урахуванням потреб об'єктів праці [3, с. 29-45] у фахівцях. Свідомий і стійкий виборі професії особистістю важливий для обґрунтування професійної траєкторії, оскільки є ключовим етапом гармонізованого розвитку суб'єкта діяльності [11, с. 107-110]. Він можливий лише на базі орієнтування у: світі професій; професійно-важливих особистісних якостях; професійних навчальних закладах; вимогах до правильного вибору професії і структури помилок вибору. Професійні плани особистості мають бути логічно і морально обґрунтовані, спираючись на знання про: систему вирішуваних завдань; шляхи й засоби досягнення найближчої мети та зовнішні і внутрішні умови їх досягнення; альтернативні варіанти професіоналізації [5, с. 185-199]; предмет, завдання, знаряддя в умовах праці.

Одним із засобів, що допоможе розбудувати професійну траєкторію особистості є професіографічна діяльність. Вона формує її професійний світогляд [4, с. 108-114] і майстерність, а також завдяки знанню політехнічних

основ сучасного виробництва та через працю, розвиває позитивні загальнолюдські якості, необхідні для налагодження гармонійних міжособистісних відносин. У свою чергу педагоги і психологи мають допомогти вихованцю підготуватися до повноцінної праці та самозабезпечення [1, с. 152-198] себе в соціумі, а також до ризиків, пов'язаних із зміною видів трудової діяльності. Це спонукає педагогів і психологів до побудови навчально-виховної системи, спрямованої на становлення і розвиток професійного потенціалу країни з традиційною орієнтацією на загальнення, аналіз і синтез за напрямками трудової діяльності.

Навчально-виховна система передбачає наявність у змістовному компоненті структурно-функціональної моделі професіографічної діяльності інформації за трьома рівнями:

- перший – загального характеру про різновиди зовнішніх компонентів професій (перераховуються види об'єктів, робіт, обладнання, інструменти та пристрої без їх характеристик та види підприємств, виробничих приміщень без характеристик параметрів санітарно-гігієнічних і соціально-економічних умов праці);

- другий – ознайомлення із різновидами зовнішніх компонентів професій та їх параметрами (перелік об'єктів, робіт, знарядь праці із їх характеристикою; аналіз підприємства, його виробничих приміщень за санітарно-гігієнічними вимогами та соціально-економічними умовами праці);

- третій – із різновидами зовнішніх компонентів професій, аналізу професійно важливих якостей і властивостей особистості, а також перерахуванням видів об'єктів, робіт, знарядь праці у сукупності з їх параметрами.

Професіографічний пошук розглядається як самостійний збір особистістю інформації про параметри зовнішніх компонентів конкретних професій і включає такі види діяльності: ознайомлення з літературою про професії певної сфери; виділення зовнішніх компонентів у професіях; виявлення показників з метою характеристики параметрів; складання плану професіографічного пошуку; розроблення документів для збору та зберігання інформації про професії (протоколи спостереження та бесід із працівниками та ін.); збір інформації за допомогою визначених методів.

Після закінчення професіографічного пошуку відбувається перехід до аналізу зібраної інформації, спрямованої на виявлення взаємозв'язків між параметрами зовнішніх компонентів та професійно важливих якостей і властивостей. А саме: розподіл зібраної інформації на окремі групи за параметрами»; групування даних за зовнішніми компонентами професії; аналіз значущості та типовості параметрів для професії; встановлення

взаємозв'язків між параметрами зовнішніх компонентів професії та професійно важливими якостями і властивостями; розподіл зібраної інформації за розділами професіографічного документа.

Складання професіографічного документа передбачає розроблення схеми професіограми, що містить інформацію про зовнішні компоненти професії із зазначеними вимогами. У професіограмі виробничої характеристики професії відображаються відомості про професію (назва, кваліфікаційні рівні тощо); характеристики об'єктів, змісту, а також знарядь та умов праці [6, с. 6-9]. Значна роль відводиться описові параметрів зовнішніх компонентів професії із визначенням професійно важливих якостей та властивостей робітників. На заключному етапі професіографічної діяльності засвоюються характеристики професійної праці.

Зазначимо, що професіографічна діяльність є ефективною складовою професійної орієнтації в освітній системі [7, с. 79-85; 8, с. 29-36], спрямованій на формування вищого рівня пізнавальної активності у напрямі підготовки до свідомого професійного самовизначення. В свою чергу вона формує психологічні цінності особистості [2, с. 10-28], розвиває ціннісні орієнтації, інтереси, наміри, компетентності [10, с. 104-107]. На успішне засвоєння професіографічного змісту впливають: зміст, форми, методи та засоби; психолого-педагогічні методи та форми; психолого-педагогічні, методологічні і методичні умови, спрямовані на оптимізацію процесу вибору професії і працевлаштування відповідно до інтересів, нахилів і здібностей з урахуванням потреб об'єктів праці; рівень гармонізації психологічної сфери й стимулювання потребнісно-мотиваційної та операційно-технічної сфери особистості тощо.

Література.

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280с.
2. Зязюн І. А. Сугелостологічна природа психологічного досвіду особистості. Науковий журнал. Київ – Полтава. Інститут психології ім. Г.С. Костюка. Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка. 2015. №1 (7). С. 10-28.
3. Ноосфера Вернадського, сучасна освіта і наука: колективна монографія. Київ–Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2022. Т. 2. С. 25–49.
4. Психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. [Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи](#). 2019. Вип. 1. С. 98-107.
5. Піддячий В. М. Сутність і зміст професіоналізації педагогів у контексті освіти впродовж життя. Вісник післядипломної освіти. Серія

«Педагогічні науки». 2020. № 13 (42). С. 185-199.

6. Піддячий М.І. Виховання і розвиток дітей засобами праці. Трудова підготовка в закладах освіти. 2007. №3. С. 6–9.

7. Піддячий М.І. Допрофесійна підготовка старшокласників в контексті соціально-професійної орієнтації. Український педагогічний журнал. 2016. №4. С. 79–85.

8. Піддячий М.І. Історичні передумови та теоретичні засади профорієнтації школярів. Педагогіка і психологія. 2006. № 3 (52). С. 29–36. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8170/>

9. Піддячий М.І. Освіта і наука України у вимірі громадянських суспільств: соціально-професійна орієнтація. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, №3/4 (48–49), 2016. С. 59–65. URL: <http://npo.kubg.edu.ua/article/download/182325/182219>

10. Піддячий М.І. Соціально-професійний розвиток: компетентнісно орієнтоване навчання старшокласників. Компетентнісно-орієнтоване навчання: виклики та перспективи: зб. тез I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи» (Київ, 30 верес. 2019 р.). Київ : Пед. думка, 2019. С. 104–107. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/717295/>

11. Піддячий М.І. Соціально-професійний розвиток: компетентності старшокласників та студентів. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Конін; Ужгород; Бельско-Бяла; Київ : Посвіт, 2019. Т. VII: Ідентичність і свобода в освіті та науці. С. 107–110. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718203/>